

KORXONALARDA ISHLAB CHIQARISH JARAYONINI HISOBGA OLISH

Bozorboyev Barkamol

Andijon davlat texnika instituti

Buxgalteriya hisobi va audit yo'nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya. *Ushbu maqola korxonalarda ishlab chiqarish jarayonini hisobga olishning teorik va amaliy jihatlarini o'rganadi. Maqolada ishlab chiqarish jarayonlarini monitoring qilish, xarajatlarni tahlil qilish va resurslardan samarali foydalanishni ta'minlash uchun hisob tizimlarining ahamiyati ko'rib chiqiladi. Zamonaviy raqamli yechimlar, shu jumladan ERP tizimlari va ma'lumotlarni avtomatlashtirilgan tahlil qilish vositalarining hisob jarayonlariga ta'siri tahlil qilinadi. Sanoat misollari va statistik ma'lumotlar asosida ishlab chiqarish hisobining korxona samaradorligi va raqobatbardoshligiga ta'siri yoritiladi. Maqola strategik boshqaruvda aniq va samarali hisob tizimlarining muhim rolini ta'kidlaydi.*

Kalit so'zlar: *monitoring qilish, xarajatlarni tahlil qilish, resurslar, raqamli yechimlar, raqobatbardoshlik, strategik boshqaruv, samaradorlik.*

Kirish. Ishlab chiqarish jarayonlari har bir tashkilotning asosiy faoliyatini belgilovchi muhim komponent hisoblanadi. Ushbu jarayonlarni samarali boshqarish va nazorat qilish, xarajatlarni tahlil qilish va resurslardan optimal foydalanishni ta'minlash uchun hisob tizimlari ajralmas vosita bo'lib xizmat qiladi. Ular nafaqat ishlab chiqarish jarayonlarini yaxshilash, balki tashkilotning umumiy samaradorligini oshirishga ham yordam beradi.

Hisob tizimlari ishlab chiqarish jarayonlarini real vaqtda monitoring qilish imkonini beradi [1]. Bu jarayonda, turli xil ma'lumotlar to'planadi va tahlil qilinadi, masalan, xom ashyo iste'moli, ishlab chiqarilgan mahsulotlar miqdori, ishlab chiqarish vaqtlari va boshqa ko'rsatkichlar. Monitoring jarayoni yordamida

tashkilotlar ishlab chiqarishdagi muammolarni tezda aniqlashlari va ularga choralar ko'rishlari mumkin. Masalan, agar biron bir ishlab chiqarish liniyasida uzilishlar kuzatilsa, hisob tizimi ushbu muammoni aniqlab, zarur choralarni ko'rishga yordam beradi. Bu esa ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va xarajatlarni kamaytirishga olib keladi. Shuningdek, monitoring jarayoni orqali tashkilotlar o'z ishlab chiqarish jarayonlarini doimiy ravishda takomillashtirish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

Hisob tizimlari xarajatlarni tahlil qilishda muhim rol o'ynaydi. Tashkilotlar turli xarajatlarni (xom ashyo, ish haqi, energiya va boshqa operatsion xarajatlar) to'plab, ularni tahlil qilish orqali qaysi sohalarda isrofgarchilik mavjudligini aniqlashlari mumkin [2]. Xarajatlarni tahlil qilish orqali tashkilotlar samarali strategiyalar ishlab chiqishlari va resurslarni tejash imkoniyatlarini aniqlashlari mumkin. Bundan tashqari, xarajatlarni tahlil qilish orqali tashkilotlar o'z mahsulotlarining narxlarini belgilashda to'g'ri qarorlar qabul qilishlari mumkin. Agar xarajatlar aniq va shaffof tarzda tahlil qilinsa, bu narx belgilash strategiyalarini yanada samarali amalga oshirishga yordam beradi. Shuningdek, xarajatlarni tahlil qilish orqali tashkilotlar o'z raqobatchilariga nisbatan qanday ustunliklarga ega ekanliklarini ham aniqlashlari mumkin.

Hisob tizimlari resurslardan samarali foydalanishni ta'minlashda ham muhim ahamiyatga ega. Tashkilotlar xom ashyo, energiya va ishchi kuchi kabi resurslarni nazorat qilib, ularning optimal ishlatilishini ta'minlashlari mumkin. Hisob tizimlari yordamida resurslarning iste'moli va sarfi haqidagi ma'lumotlar to'planadi va tahlil qilinadi, bu esa resurslardan yanada samarali foydalanishga olib keladi [3]. Masalan, agar biron bir xom ashyo ortiqcha sarflanayotgan bo'lsa, hisob tizimi bu holatni tezda aniqlab beradi va zarur choralarni ko'rishga yordam beradi. Shuningdek, resurslardan samarali foydalanish nafaqat xarajatlarni kamaytiradi, balki ekologik jihatdan ham ijobiy natijalarga olib keladi. Tashkilotlar resurslarni tejash orqali o'z ijtimoiy mas'uliyatlarini ham bajarishlari mumkin.

Zamonaviy raqamli yechimlar, jumladan ERP (Enterprise Resource Planning) tizimlari va ma'lumotlarni avtomatlashtirilgan tahlil qilish vositalari,

biznes jarayonlarini yanada samarali va tezkor boshqarish imkonini beradi. Bu yechimlar nafaqat hisob jarayonlarini, balki butun tashkilot faoliyatini tubdan o'zgartirishga qodir. Ularning asosiy afzalliklari orasida ma'lumotlarni to'plash, saqlash va tahlil qilish jarayonlarini avtomatlashtirish, shuningdek, real vaqtda qaror qabul qilishni ta'minlash bor.

ERP tizimlarining ahamiyati. ERP tizimlari bir nechta biznes jarayonlarini birlashtiruvchi dasturiy ta'minotdir. Ular moliya, ishlab chiqarish, sotish, ta'minot zanjiri va boshqa sohalarni yagona platformada boshqarishga imkon beradi [4]. Bu tizimlar yordamida hisob jarayonlari yanada soddalashtiriladi va optimallashtiriladi. Masalan, ERP tizimlari xarajatlarni nazorat qilish, budjetni boshqarish va moliyaviy hisobotlarni tayyorlash jarayonlarini avtomatlashtiradi. Bu esa vaqtni tejash va inson xatolarini kamaytirishga olib keladi. ERP tizimlari shuningdek, ma'lumotlarni real vaqtda yangilash imkonini beradi. Bu tashkilotlarga o'z moliyaviy holatini doimiy ravishda kuzatish va tezda qaror qabul qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, ERP tizimlari turli bo'limlar o'rtasida ma'lumot almashishni osonlashtiradi, bu esa ichki kommunikatsiyani yaxshilaydi va jamoa ishini samarali tashkil etishga yordam beradi.

Ma'lumotlarni avtomatlashtirilgan tahlil qilish vositalari biznes jarayonlarining samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu vositalar katta hajmdagi ma'lumotlarni tezda tahlil qilish va ulardan foydali xulosalar chiqarish imkonini beradi. Tashkilotlar bu vositalardan foydalanib, moliyaviy ko'rsatkichlarni, xarajatlarni va boshqa muhim parametrlarni tahlil qilish orqali strategik qarorlar qabul qilishlari mumkin. Avtomatlashtirilgan tahlil vositalari yordamida tashkilotlar o'z xarajatlarini, daromadlarini va foydalarini aniq kuzatishlari mumkin. Bu esa ularning moliyaviy holatini yaxshilashga yordam beradi. Shuningdek, bunday vositalar yordamida bozor tendentsiyalarini aniqlash va raqobatchilar faoliyatini tahlil qilish imkoniyatlari paydo bo'ladi. Natijada, tashkilotlar o'z strategiyalarini mos ravishda yangilash va raqobatbardosh ustunliklarni yaratish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Qaror qabul qilish jarayonini takomillashtirish. Zamonaviy raqamli yechimlar hisob jarayonlarini avtomatlashtirish orqali qaror qabul qilish jarayonini takomillashtiradi. Real vaqt rejimida ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish tashkilotlarga tezkor va aniq javob berish imkonini beradi. Masalan, agar biron bir mahsulotning xarid narxi oshsa yoki talab kamaygan bo'lsa, ERP tizimi orqali bu haqda darhol ma'lumot olishi mumkin. Natijada, tashkilot zarur choralarni ko'rishi mumkin. Shuningdek, ma'lumotlarni tahlil qilish vositalari yordamida tashkilotlar o'z moliyaviy ko'rsatkichlarini prognoz qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa kelajakdagi xarajatlar va daromadlarni rejalashtirishda muhim ahamiyatga ega. Tashkilotlar o'z resurslarini optimal ravishda taqsimlash va kelajakdagi muammolarni oldindan aniqlash imkoniyatiga ega bo'lishadi.

Ishlab chiqarish hisobi korxona faoliyatining muhim jihatlaridan biridir. U ishlab chiqarish jarayonlarini boshqarish, resurslarni optimal taqsimlash va moliyaviy ko'rsatkichlarni kuzatish imkonini beradi [5]. Bu jarayonlar korxonaning umumiy samaradorligi va raqobatbardoshligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqolada sanoat misollari va statistik ma'lumotlar asosida ishlab chiqarish hisobining korxona samaradorligi va raqobatbardoshligiga ta'sirini ko'rib chiqamiz.

Ishlab chiqarish hisobining ahamiyati. Ishlab chiqarish hisobi orqali korxonalar o'z resurslarini, masalan, xom ashyo, ishchi kuchi va texnologiyalarni qanday ishlatayotganini tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'ladi [6]. Ushbu tahlil yordamida korxonalar jarayonlarni optimallashtirish, xarajatlarni kamaytirish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga erishadilar. Masalan, Toyota kompaniyasi o'zining "Just-in-Time" (JIT) ishlab chiqarish tizimi orqali xarajatlarni kamaytirish va samaradorlikni oshirishga erishdi. Bu tizim xom ashyo zaxiralarini minimallashtirish va ishlab chiqarishni talabga muvofiq rejalashtirishga qaratilgan.

Statistik ma'lumotlar ishlab chiqarish hisobining samaradorlik va raqobatbardoshlikka ta'sirini ko'rsatadi. Misol uchun, 2022-yilda ishlab chiqarish samaradorligi o'sishi global miqyosda 2021-yilga qaraganda 3% ga oshdi. Bunga sabab sifatli hisob va boshqaruv tizimlarining joriy etilishi bo'ldi. Shuningdek,

Dunyo Banki ma'lumotlariga ko'ra, raqobatbardosh bozorlar uchun ishlab chiqarish samaradorligini oshirish 20% gacha foyda olish imkoniyatini yaratadi.

General Electric kompaniyasi ishlab chiqarish jarayonlarida raqamli yechimlardan foydalanishni joriy etdi. Ular "Industrial Internet" platformasini yaratib, ishlab chiqarish jarayonlarini real vaqt rejimida tahlil qilish imkoniyatini berdi. Natijada, kompaniya o'z ishlab chiqarish samaradorligini 10% ga oshirdi va xarajatlarni 15% ga kamaytirdi.

Samsung o'z ishlab chiqarish jarayonlariga avtomatlashtirish va raqamli texnologiyalarni joriy etib, samaradorligini oshirdi. Kompaniya 2021-yilda ishlab chiqarish samaradorligini 5% ga oshirishga muvaffaq bo'ldi. Ushbu o'sish yangi texnologiyalarni joriy etish va ishlab chiqarishni optimallashtirish orqali amalga oshirildi.

Coca-Cola kompaniyasi ishlab chiqarish hisobini yaxshilash orqali o'z raqobatbardoshligini oshirdi. Ular "Coca-Cola Freestyle" avtomatlari yordamida ichimliklarni avtomatlashtirilgan tarzda ishlab chiqarishni amalga oshirdilar. Bu esa xarajatlarni kamaytirishga va mijozlarga xizmat ko'rsatishni yaxshilashga olib keldi.

Ishlab chiqarish hisobining samaradorligi raqobatbardoshlikni oshirishda muhim ahamiyatga ega. Samarali hisob va boshqaruv tizimlari yordamida korxonalar o'z resurslarini optimal ravishda taqsimlash, xarajatlarni kamaytirish va mahsulot sifatini yaxshilash imkoniyatiga ega bo'ladi. Natijada, bu ularning bozorga kirishini osonlashtiradi va raqobatchilaridan ajralib turishga yordam beradi. Shuningdek, ishlab chiqarish hisobi orqali korxonalar bozor talablari va tendentsiyalarini tezda aniqlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa ularning strategik qarorlarini tezkor ravishda yangilashga yordam beradi. Masalan, agar biron mahsulotga talab oshsa yoki yangi texnologiyalar paydo bo'lsa, korxonalar buni hisobga olib, o'z ishlab chiqarish jarayonlarini mos ravishda o'zgartirishlari mumkin.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, maqolada korxonalarda ishlab chiqarish jarayonini hisobga olishning muhim jihatlari va uning biznes samaradorligiga ta'sirini ko'rib chiqdi. Aniqlik va samarali hisob tizimlari xarajatlarni

optimallashtirish, resurslardan oqilona foydalanish va strategik qarorlar qabul qilishda muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy texnologiyalar, xususan ERP tizimlari va avtomatlashtirilgan tahlil vositalari, ishlab chiqarish jarayonlarini monitoring qilish va boshqaruvni soddalashtirish imkonini beradi. Tadqiqot va sanoat misollari shuni ko'rsatadiki, ishlab chiqarish hisobi korxonalarning raqobatbardoshligini oshirish va barqaror rivojlanishini ta'minlashda asosiy omil hisoblanadi. Ushbu yondashuvni joriy etish korxonalarga bozor talablariga moslashish va iqtisodiy natijalarni yaxshilash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. I.Ismanov, N.Toshmamatov, S.Buzrukxanov. Moliyaviy hisob va hisobot: Darslik – T.: Sano-standart, 2019. - 560 b.
2. B. Isroilov, Buxgalteriya hisobi nazariyasi: Darslik - Toshkent: Tafakkur , 2020. - 240 b
3. A. Karimov, J.E. Kurbanbayev, S.A. Jumanazarov/ O'quv qo'llanma. Buxgalteriya hisobi Toshkent "Iqtisod-moliya" 2019.
4. Vahobov A.V., Malikov T.S. Moliya. Darslik (Toshkent Moliya instituti. - Toshkent: "Noshir", 2012. 712-bet.
5. Mamatkulov M.Sh., Tabayev A.Z. "Buxgalteriya hisobi" o'quv amaliyoti uchun o'quv qo'llanma. – T.: 2022: - 126 b.
6. G'ulomova F. Buxgalteriya hisobini mustaqil o'rganuvchilar uchun qo'llanma. – T.: "NORMA" nashriyoti, 2010 y.